

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

ปัจจุบันนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะรับรองสิทธิชุมชน ให้มีความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ในความเป็นจริงชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังอยู่ในสภาพการณ์ตั้งรับ เนื่องจากไม่มีกระบวนการและเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ข้อมูลชุมชนท้องถิ่นถูกจัดการอย่างเป็นระบบเข้าสู่กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะและการตัดสินใจโครงการพัฒนา โดยเฉพาะการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดสุขภาพของชุมชน และการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ ดังนั้นการแสดงข้อคิดเห็น ข้อมูล หลักฐานเหตุผลและข้อห่วงกังวลของชุมชนต่อโครงการพัฒนาและนโยบายสาธารณะต่างๆ ที่เข้ามาถึงชุมชนของตน จึงยังไม่มีพลังและน้ำหนักเพียงพอที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและชุมชนสุขภาวะได้ (สมพร เฟิงคำ, ธรรมนูญ สุรภักดี และวัชรภรณ์ วัฒนขำ, 2553)

จากผลการดำเนินโครงการการจัดการความรู้และการสร้างองค์ความรู้สุขภาวะชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่ผ่านมา ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านระบบการจัดการสุขภาวะชุมชนและแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีการดำเนินโครงการสร้างสุขภาวะชุมชนนั้น ได้มีการดำเนินการโดยเริ่มจากการศึกษาปัญหาของพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าปัญหาพื้นที่ทำกินและการบุกรุกพื้นที่อุทยานและเขตร่มน้ำ ปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ลักษณะพื้นที่ที่เป็นชุมชนกึ่งเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการทุนทางสังคม กระบวนการจัดการสุขภาวะของคนในชุมชนที่ไม่มีระบบจัดการอย่างเป็นระบบเนื่องจากขาดคนทำงานและผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา ปัญหาภาระหนี้สินและความยากจนของคนในหมู่บ้าน การใช้สารเคมีทางการเกษตร ปัญหาครอบครัว ปัญหาเยาวชนและยาเสพติด

ระบบการจัดการสุขภาวะชุมชนโดยชุมชนได้มีการใช้ทรัพยากรหรือทุนทางสังคมของหมู่บ้านในระบบการจัดการสุขภาวะชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครที่มีจิตอาสา ผู้นำชุมชน องค์กรเอกชน ภาครัฐ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรในหมู่บ้าน งบประมาณสนับสนุน ประเพณีของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) จัดการทรัพยากร ที่ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่างๆ 2) สร้างพลังชุมชน 3) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 4) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและ 5) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชน 6) พัฒนาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม 7) พัฒนาสิทธิส่วนบุคคล การยอมรับความเป็นมนุษย์ เสมอภาคครอบคลุมทุกด้าน โดยใช้กระบวนการ เทคนิคหรือวิธีการ ต่างๆ ได้แก่ กระบวนการแบบมีส่วนร่วม เช่น การผลักดันให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน และกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการมากที่สุด กระบวนการจัดการปัญหาโดยใช้ทุนทางสังคมกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการขยายผล การพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่ การจัดการกับปัญหาโดยให้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ การสร้างความเป็นเอกภาพของชุมชน ชุมชนสามารถทำงานได้

ด้วยตัวเองและมีการยอมรับว่าตนเองมีความสามารถ สามารถจัดการปัญหาตนเองและร่วมจัดการปัญหาชุมชนได้ จนเป็นต้นแบบสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ทำให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

การพัฒนากระบวนการข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาสุขภาพชุมชนจึงเกิดขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดสุขภาพชุมชนและการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ ดังเช่น การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิเครือข่ายอำเภอหนองบัวระเหว ได้พัฒนาโปรแกรมที่นำมาใช้ในการบันทึกข้อมูลในหน่วยบริการ ชื่อว่าโปรแกรม “PcuBase” ซึ่งนำมาใช้งานตั้งแต่ปี 2547 โดยมีระบบที่ใช้ในการสนับสนุนบริการปฐมภูมิ ได้แก่ ระบบข้อมูลหลัก เช่น ข้อมูลหมู่บ้าน ข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลประชากร ข้อมูลชุมชน ข้อมูลสภาพบ้านพักอาศัย มีระบบบันทึกข้อมูลบริการ เช่น ข้อมูลรักษาพยาบาล การบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การบริการอนามัยมารดา การบริการวางแผนครอบครัว การให้บริการคลินิกสุขภาพเด็กดี การตรวจคัดกรองความเสี่ยง นอกจากนี้จะมีระบบรายงานเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน เช่น รายงานความครอบคลุมการได้รับวัคซีน รายงานระบาดวิทยาในพื้นที่ รายงานผลการตรวจคัดกรองความเสี่ยงโรคหลอดเลือด อีกทั้งระบบยังสามารถส่งข้อมูลไปเชื่อมโยงกับระบบอื่นได้ เช่น ระบบการลงทะเบียนสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า ระบบรายงานระบาดวิทยาของอำเภอ ระบบข้อมูลมาตรฐาน 18 แฟ้ม ในการพัฒนาระบบดังกล่าวจะมีการประชุมเพื่อค้นหาความต้องการของผู้ใช้งานและทำการปรับปรุงให้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน โดยทำการประชุมปีละ 2 ครั้ง รวมถึงการอบรมฟื้นฟูบุคลากรในการใช้งาน ทำให้มีการบันทึกข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดทำคลังข้อมูลสุขภาพ เป็นระบบที่จำเป็นในการใช้สนับสนุนการบริการปฐมภูมิที่สำคัญ เนื่องจากข้อมูลที่เกิดขึ้นในหน่วยบริการปฐมภูมิ จะต้องถูกนำมาใช้ในลักษณะองค์รวม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการดูแลด้านสุขภาพได้อย่างต่อเนื่อง ครบถ้วน จนถึงการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนประเมินผล หรือใช้ในการศึกษาวิจัยในด้านสุขภาพ จากระบบคลังข้อมูลที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ได้ถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนการบริการปฐมภูมิเป็นอย่างแรก คือ การนำมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังต่อเนื่อง โดยระบบจะทำการส่งข้อมูลการนัดผู้ป่วยที่ต้องได้รับการดูแลต่อเนื่องให้กับหน่วยบริการใกล้บ้าน โดยระบุเนื้อหาการให้บริการ เช่น จะต้องใช้ยาอะไร ขนาดเท่าไร นัดครั้งต่อไปที่ไหน เมื่อไร ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่โปรแกรมที่ใช้บันทึกข้อมูลในหน่วยบริการปฐมภูมิได้ จากนั้นเมื่อมีการบันทึกการให้บริการผู้ป่วยในหน่วยบริการปฐมภูมิ ข้อมูลจะถูกส่งกลับมาระบบคลังข้อมูลสุขภาพโดยทันที ทำให้สามารถประเมินผลเกี่ยวกับการขาดนัดของผู้ป่วย และติดตามได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากระบบคลังข้อมูลสุขภาพ มีการจัดทำระบบสืบค้นประวัติสุขภาพรายบุคคลของผู้ป่วย ซึ่งสามารถดูประวัติการรับบริการ ได้แก่ วันเวลาที่รับบริการ สถานที่ โรคประจำตัว การแพ้ยา การวินิจฉัย การรักษา การให้หัตถการ ผลการตรวจร่างกาย ผลตรวจทางห้องปฏิบัติการ ตลอดจนการนัดบริการในแต่ละครั้ง โดยสามารถดูข้อมูลการรับบริการที่หน่วยบริการในอำเภอหนองบัวระเหวได้ทุกแห่ง (โรงพยาบาลหนองบัวระเหว, 2553)

จากองค์ความรู้เบื้องต้นนี้แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มศักยภาพของตำบลเพื่อให้องค์กรเครือข่ายหลักได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน สามารถผลักดันงานพัฒนาระบบย่อยทั้งหลายให้เชื่อมสานกันได้จนเกิดเป็นวิวัฒนาการสู่ตำบลสุขภาพนั้น

กระบวนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพของตำบลในห้วงค์กรหลักในพื้นที่ได้มีส่วนเป็นเจ้าของ และดำเนินการร่วมกันนั้นเป็นส่วนสำคัญที่สามารถผลักดันให้การพัฒนาคลังระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพของตำบลโดยการเพิ่มสมรรถนะให้คนในชุมชนเป็นนักพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพของตำบลของตนเอง จนสามารถค้นหา รวบรวมข้อมูลที่แสดงสถานะศักยภาพและปัญหาของตำบล วิเคราะห์ข้อมูลและสื่อสารกับองค์กรหลักทั้งหลายในตำบล ให้เรียนรู้ข้อมูลและหาแนวทางในการจัดการ กับสถานะดังกล่าวของตำบล ตลอดจนผลักดันให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาบนความเข้าใจของข้อมูลที่มี จะทำให้ระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพของตำบลเป็นเครื่องมือของการปฏิบัติการสู่ตำบลสุขภาวะได้อย่าง แท้จริง ซึ่งในประเทศไทยระบบฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและสามารถรวบรวมข้อมูลที่วิเคราะห์ปัจจัย สุขภาพของชุมชนยังไม่ครอบคลุมและไม่สามารถนำไปประกอบการพิจารณาการจัดทำแผนชุมชนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อ 1) พัฒนาแกนนำในการ จัดการระบบฐานข้อมูลตำบลจำนวน 30 คน ที่มีความสามารถในการเป็นวิทยากรการอบรมนักการ พัฒนาระบบฐานข้อมูลตำบล โดยการกำหนดแนวทาง วิธีการดำเนินงาน การควบคุมกำกับติดตาม ตรวจสอบ และสนับสนุนการดำเนินงานของทีมดำเนินงานต่างๆ ทั้งในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล การ บันทึกข้อมูล การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล 2) เกิดระบบฐานข้อมูล ตำบลที่ใช้ในการค้นหา รวบรวมข้อมูล และนำใช้ข้อมูลตำบลในประเทศไทย

วัตถุประสงค์

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนทักษะการเป็นแกนนำในการจัดการ ระบบฐานข้อมูลชุมชนก่อนและหลังได้รับการอบรมการจัดการข้อมูลตำบล

นิยามศัพท์

แกนนำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการ ระบบฐานข้อมูลตำบลจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะในการจัดการระบบฐานข้อมูลตำบล จนกระทั่งทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ และสามารถจัดการระบบฐานข้อมูลตำบล

โปรแกรมแทคแทค หมายถึง โปรแกรมที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการ เรียนรู้และจัดการข้อมูลของชุมชนเพื่อพัฒนาสู่ตำบลสุขภาวะ ที่ทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลอย่างเท่าเทียม กันของคนในตำบล สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล โดยจะก่อให้เกิดการพัฒนา ระบบข้อมูลที่ตำบลสามารถนำใช้และปรับปรุงให้ทันสมัยได้ด้วยตนเอง เกิดความรู้ในเรื่ององค์ประกอบ การจัดการระบบข้อมูลตำบลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่อง เกิดบุคลากรและแกนนำในตำบลที่มี สมรรถนะในด้านการจัดการข้อมูลและการนำใช้ข้อมูล และเกิดเครือข่ายระบบข้อมูลในระดับตำบลที่ สามารถขยายไปสู่ตำบลต่างๆ ทั่วประเทศไทย